

TAISTELUIDEN KUVAUS EERIKINKRONIKASSA

Sukupuolihistoriallinen näkökulma hyvään soturiuteen keskiajalla

Aleksi Martikainen

Kandidaatintutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

15.03.2018

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Metodiset ja teoreettiset lähestymistavat – Diskurssianalyysi ja sukupuolihistoria (maskuliinisuuden tutkimus)	3
3. Taistelujen kuvaus Eerikinkronikassa	5
3.1 Tyypillisen kronikan piirteet	5
3.2 Miten taisteluja kuvattiin Eerikinkronikassa?	8
4. Millainen oli hyvä soturi?	10
4.1 Mitä on maskuliinisuus? - Maskuliinisuuden piirteet	10
4.2 Soturiuden ja maskuliinisuuden yhteenkietoutuminen Eerikinkronikassa – millainen oli hyvä soturi?	13
5. Päätäntö	18

1. Johdanto

Keskiaika¹ on kiehtonut ihmisiä jo kauan ja sille luotu ”pimeään ajan” varjo on rakentanut siihen kohdistuvaa mystiikkaa. Aihe on kiinnostanut minua henkilökohtaisesti jo nuoremmasta iästä, varsinkin soturiuteen liittyvät arvot ja piirteet ovat olleet kiinnostuksena lähellä sydäntäni. Keskiajan historiasta ja sen merkityksestä kiinnostuneelle suosittelen John H. Arnoldin teosta *What is Medieval History*, joka syventyy tehokkaasti keskiajan historiantutkimiseen.

Kandidaatintutkielmassani tutkin *Eerikinkronikkaa*, joka on 1300-luvulla kirjoitettu riimikronikka ja runoteos. Nimensä *Eerikinkronikka* on saanut siitä, miten se kuvastaa erityisesti Eerik Maununpojan sankaritekoja, tavoitteena on ollut tämän maineen edistäminen ja pönkittäminen – teoksen aikakausi keskittyy noin vuosille 1250 - 1389.² *Eerikinkronikka* on ottanut vaikutteita sen esikuvina toimineista saksalaisista kronikoista kuten.³ Kronikkateoksen kirjoittaja on jäänyt tuntemattomaksi. On mahdollista kuitenkin vapaasti tulkita, että kronikan on kirjoittanut munkki tai muu kirjoittamista ja lukemista taitava henkilö.

Eerikinkronikasta etsin ja tulkitsen erityisesti piirteitä siitä, millä tavalla taisteluja kuvattiin kyseisessä teoksessa. Lisäksi etsin piirteitä ja tulkintoja hyvästä soturiudesta ja maskuliinisuudesta. Tuon myös esille näkökulmia hyveistä ja ideaaleista, jotka olivat soturille keskiajalla tyypillisiä. Tutkimuksessani en käsittele soturia yksilönä vaan satureina eli kollektiivisella tasolla. Näiden tulkintojen kautta rakennan näkemyksen siitä, miten nämä piirteet, maskuliinisuus, hyveet ja ideaalit tulevat esiin *Eerikinkronikassa* ja onko näitä piirteitä tässä kronikassa nähtävissä. Tuon myös esille lyhyesti taustaa siitä, mitä maskuliinisuus tarkoittaa ja miten sitä mahdollisesti tulkitaan. Hypoteesini tutkimusta tehdessäni on se, että väkivaltaisuus, kunnia ja periksiantamattomuus näyttävät positiivisina maskuliinisina, hyvän soturin piirteinä *Eerikinkronikassa* ja näitä piirteitä nostettiin esiin varsinkin taistelujen kuvauksien kautta.

Tarjoan tutkielmassani myös näkökulmia siihen, millainen oli tyypillinen kronikka ja millaisia olivat sen piirteet ja miten nämä mahdolliset piirteet esiintyvät *Eerikinkronikassa*. Tutkielmassani

¹ Keskiaika n. 500-1500 jaa. / Pohjoismaissa n. 1000-1500 jaa.

² Lönnroth & Linna 2015, 11-12.

³ Lönnroth & Linna 2015, 35.

ongelmiksi saattavat ilmetä sen mahdollinen laajuus ja erilaisten käsitteiden monitulkintaisuus. Huomioin kandidaatintutkielmassani myös sen, että *Eerikinkronikka* kuvastaa lähes kokonaisuudessaan aatelin elämää, eikä tavallisen ihmisten arkista osaa, käsityksiä ja kokemuksia ole otettu kyseisessä teoksessa kovinkaan paljon huomioon.⁴ Aikaisempaa tutkimusta *Eerikinkronikasta* löytyy jonkin verran, kuten Rolf Pippingin väitöskirja *Erikskrönikans ljudlära enligt texten i Cod. Holm: D 2* ja Conny Blomin *Förbindelsedikten och de medeltida rimkrönikorna: Studier kring omarbetningen av Erikskrönikan och tillkomsten av förbindelsedikten samt dessa krönikedelars plats i den medeltida rimkröniketraditionen*, mutta aikaisempaa sukupuolihistoriaan painottuvaa tutkimusta kyseisestä teoksesta ei ole. Tämä tarjoaakin minulle hedelmällisen mahdollisuuden, mutta myös mahdollisia haasteita tutkimusta tehdessäni. Tutkielmani tuo samalla uutta tutkimustietoa sukupuolihistoriaan liittyen *Eerikinkronikkaan* sekä mahdollisesti myös muihin kronikoihin.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Miten taisteluja kuvataan *Eerikinkronikassa*?
2. Millaisia ovat taistelukuvausten perusteella hyvän ja maskuliinisen soturin piirteet?
3. Näkyvätkö maskuliinisuus ja hyveellisyys satureissa taistelukuvauksissa?

Kandidaatintutkielmassani käytän metodina diskurssianalyysiä, jonka avulla pureudun kieleen ja sen metatasoon. Diskurssianalyysin avulla saan tulkittua tekstejä mahdollisimman objektiivisesti ja tarkasti, joten tämä oli luonnollinen valinta metodiksi sekä teoreettiseksi viitekehykseksi. Lisäksi teoreettisena kehyksenä tutkimuksessani toimii myös sukupuolihistoria ja maskuliinisuuden tarkastelu. Tutkielmani tulee siis olemaan laadullinen eli kvalitatiivinen. Tutkimukseni hypoteesit pohjaavat aikaisemmin lukemaani tutkimukseen maskuliinisuudesta ja sotilaista, kuten tutkielmassani käyttämäni Anders Ahlbäckin teokseen *Manhood And The Making Of The Military: Conscripton, Military Service And Masculinity In Finland, 1917-39*. Lisäksi vaikutteita tutkimukseeni ovat tuoneet Maria Ågrenin kirja *Domestic secrets: women & property in Sweden, 1600-1857* ja Ville Sarkamon sukupuolihistorian luento historian perusopinnoissa Jyväskylän yliopistossa.

Primäärilähteinä toimivat muinaisruotsiksi kirjoitettu *Erikskrönikan*, mutta myös suomeksi käännetty ja kirjoitettu *Erikskrönikan*, joka tarjoaa tutkimukseeni uuden mahdollisen tulkinnallisen näkökulman. Otan huomioon tekstissäni sen, että jälkimmäisessä on kyseessä käännetty teksti ja tämä

⁴ Lönnroth & Linna 2015, 11.

voi tuoda esiin yksilöllistä tulkintaa. Tutkielmani lopussa tuon esille omat päätelmäni ja hypoteesini tulokset.

2. Metodiset ja teoreettiset lähestymistavat – Diskurssianalyysi ja sukupuolihistoria (maskuliinisuuden tutkimus)

Diskurssianalyysi toimii teoreettisena ja metodisena työkaluna tutkimuksessani. Sen avulla pyrin tulkitsemaan ja tarkastelemaan erilaisia kirjoitetussa tekstissä ilmeneviä sävyjä sekä eroja. Diskurssianalyysi mahdollistaa myös tekstissä esiintyvän dialogin eli keskustelun tulkitsemisen erittäin tehokkaasti. Tämä dialogisen tulkinnan keino istuu tutkimukseeni ja hakemaani lähdemateriaaliin hyvin. Tutkimukseni lähteet sisältävät erilaisia dialogeja ja kirjoitettuja tekstejä, joiden tulkitsemiseen diskurssianalyysi toimii monipuolisena työkaluna.

Diskurssianalyysi on pohjimmiltaan kielen ja dialogin tulkintaa ja jäsentelyä.⁵ Vuorovaikutusta tulkittaessa ja analysoidessa diskurssianalyysille voidaan antaa esimerkiksi responsiivinen näkökulma, joka tarkoittaa sitä, että analysoidaan diskurssin vuorovaikutusprosesseja ja niiden retoriikkaa. Retorisia kantoja tutkittaessa diskurssianalyysin avulla voidaan esimerkiksi tarkastella sitä, millä tavalla vakuuttelevaa ja suostuttelevaa retoriikkaa voidaan tulkita ja tutkia mahdollisimman tehokkaasti.⁶ Kyseiset retorisen analyysin keinot ovat tärkeitä myös omassa tutkimuksessani, koska niiden pääasiallinen pyrkimys on jäsenellä jotkin todellisuuden versiot esimerkiksi lukijalle vakuuttaviksi ja kannatettaviksi – toisin sanoen tehostaa lähdekriittisyyttä. Materiaalissani esimerkiksi erilaiset kirjoitetut dialogit ja niiden retoriset keinot saattavat olla suhteessa hyvään soturiuteen ja urheuteen hyvinkin sitouttavia ja suostuttelevia.

Diskurssianalyysi toisin sanoen asettuu myös erilaisten merkitysten ja näiden erilaisten tuottamistapojen analysoinnin välille – tulkintaa pyritään siis löytämään esimerkiksi tietyn dialogin merkitysten kautta.⁷ Näitä merkityksiä diskurssianalyysissä rakentavat esimerkiksi sanat, jotka sisältävät enemmän kuin ainoastaan yksiselitteisen viestin. Tätä merkityksien tulkitsemista ja sanojen moniulotteisuutta tukee myös Quentin Skinner teoksessaan *Visions of Politics: Volume 1, Regarding Method*.⁸ Sanojen merkitystä ja voimakkuutta Skinner tulkitsee Raymond Williamsia seuraavasti:

⁵ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 313.

⁶ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 311.

⁷ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 280.

⁸ Skinner, 2002, 103 & 104.

voimakkaat ja suostuttelevat sanat sisältävät ideoita ja arvoja.⁹ Tästä voidaankin vetää johtopäätös aikaisempaan, että diskurssianalyysissä sanojen yksilotteisuuden jäädessä poissuljetuksi, niiden merkitykseen kätkeytyy mahdollisesti arvojen ja ideoiden lisäksi paljon tulkinnanvaraisuutta yksilölle.

Onkin tärkeää, että huomio kiinnitetään esimerkiksi mitä sanoja tai sanastoa kirjoittaja valitsee teokseensa.¹⁰ Dialogin toimivuudesta ja erilaisten merkitysten rakentamisesta, puheen sävystä sekä tyylistä ja esiintyvistä asioista toimii myös teoksessa *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* oleva keskustelu terapeutin ja potilaan välillä.¹¹

Diskurssianalyysiin on myös sidoksissa sen kulttuurillinen puoli. Diskurssianalyttinen tutkimus voidaankin nähdä myös kulttuurisena jatkumona tai ainakin voidaan sitoa osaksi sitä.¹² Esimerkkinä tästä kulttuurisesta jatkumosta ja siihen liittyvästä diskurssin tutkimisesta voidaan nähdä erilaiset rotu – ja rasismipuheet, joita diskurssianalyysillä voidaan tutkia.¹³ Diskurssianalyysin erilaiset kulttuurilliset merkitykset rakentuvat sosiaalisessa todellisuudessa, jota ilmentävät erilaiset vertauskuvat sekä viestintätavat, kuten ilmeet, eleet ja keskusteleminen, mutta myös lisäksi erilaiset kirjoitukset.¹⁴

Etäisesti mielipidettään diskurssianalyysin suhteesta kulttuuriin tarjoaa Skinner näkemyksellään siitä, kuinka ryhmä tai yhteiskunta on päässyt itsetietoisesti uuden käsitteen äärelle, tämän kyseisen konseptin sanavarasto tulee lisääntymään. Näiden sanojen kautta, tuoreesta käsitteestä keskustellaan johdonmukaisesti sitten lisää.¹⁵ Aikaisemmalla Skinner mielestäni tarkoittaa sitä, että diskurssianalyysissä kulttuurinen näkemyssuunta on kulttuurista riippuvaa. Ymmärrykset ja sanojen painotukset sekä niiden merkitykset ovat vaihtelevia ja luottavat yksilön tulkintaan – tähän lisäksi vaikuttaa kulttuuri jossa yksilö on kasvanut. Taustalla ja pohjana diskurssianalyysissä toimii sosiaalisen konstruktionismin käsitys siitä, että kaikki tavat ihmiselle hahmottaa todellisuutta ovat sosiaalisesti rakentuneita.¹⁶

⁹ Skinner, 2002, 160-161.

¹⁰ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 319,109.

¹¹ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 329.

¹² Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 273.

¹³ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 274.

¹⁴ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 54-55.

¹⁵ Skinner, 2002, 160.

¹⁶ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 26-27.

Diskurssianalyysi keskittyy siis tutkimusmetodin ja teoreettisena viitekehyksenä erityisesti kieleen, mutta myös yksilöllisiin tulkintoihin ja näkemyksiin esimerkiksi sanojen merkityksestä. Sanojen ja funktioiden merkityksille ei siis ole aina yksiselitteisiä tai yksinkertaisia ratkaisuja. Tämä johtuu erityisesti siitä, että kielellä on monimerkityksellinen luonne, esimerkiksi tietyllä lausumalla voi olla itse käyttäjälleenkin useampi erilainen merkitys.¹⁷ Metodina diskurssianalyysi on työkalu on työkalu syvempään tekstin analyysiin ja teoriana se tarjoaa näkökulman, miten ja mistä aihetta lähestytään.¹⁸ Diskurssianalytiikassa tutkija ei siis tavoittele universaalien faktan statusta, vaan faktat nähdään sosiaalisesti tuotettuina, olivatpa ne kenen tahansa perustelemia tai rakentamia.¹⁹

Diskurssianalyysin tarkoittaessa dialogin ja kielen tulkintaa, sekä kielen ja dialogin merkitysten löytämistä. Aikaisemmin kuvailtujen merkitysten löytäminen, tulkitseminen ja käsitteleminen toimivat metodina ja teoreettisena viitekehyksenä kandidaatintutkielmassani. Kiinnitän erityisesti huomiota *Eerikinkronikassa* kirjoitettuun dialogiin. Sanoja, joita etsin diskurssianalyysin ja sukupuolihistorian viitekehyksessä ovat esimerkiksi taistelu, mieheys, kunnia, ritari ja soturi.²⁰

3. Taistelujen kuvaus Eerikinkronikassa

3.1 Tyypillisen kronikan piirteet

Eerikinkronikka sisältää erilaisia kirjoituksia urheista miehistä, naimisiinmenosta, kuninkaista ja taisteluista – väkevänä mausteena toimivat myös keskiajalle tyypillinen kristillis-uskonnollinen sävy, esimerkiksi taisteluissa vääräuskoisia vastaan.²¹ Kuitenkaan Lönnrothin ja Linnan mukaan *Eerikinkronikkaa* ei voida täysin tulkita uskonnollisävytteiseksi.²² Kyseessä on 1300-luvulla eli keskiajalla kirjoitettu riimi- ja runoteos.²³ Riimikronikalla tarkoitetaan keskiaikaisen runoepiikan tyyllilajia, runonmuotoista esitystä ja sana riimi viittaa siihen, että se on kirjoitettu loppusoinnilliseen runomuotoon.²⁴ Näitä kutsutaan knitteleiksi²⁵ eli ketjusäkeiksi.²⁶ Ketjusäkeet esiintyvät *Eerikinkronikassa* usein seuraavanlaisessa loppusoinnillisessa muodossaan:

¹⁷ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 59.

¹⁸ Lilja, 2017.

¹⁹ Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 446.

²⁰ Muinaisruotsiksi, slaget (taistelu), manlikt (miehinen), riddare (ritari/soturi), hedher (kunniaksi).

²¹ Lönnroth & Linna 2015, 99.

²² Lönnroth & Linna 2015, 31.

²³ Lönnroth & Linna 2015, 9.

²⁴ Lönnroth & Linna 2015, 31.

²⁵ Kalikkasäe; tavallisesti nelipolvinen pareittain loppusoinnillisista säkeistä rakentuva saksalaisperäinen runomitta.

²⁶ Lönnroth & Linna 2015, 32-33.

”Thager konung Valdemar hörde det sakt, tha sampnade han ok sina makt”.²⁷

Eerikinkronikka myös jakaa teoksena useita tyypillisen kronikan piirteitä kuten kronologisuus ja tapahtumien mahdollinen värittäminen. Mielestäni on tärkeää ottaa pohdittavaksi kysymys siitä, onko *Eerikinkronikan* kirjoittaja joutunut tinkimään mahdollisesti sisällöllisestä tarkkuudesta saadakseen sen riimikronikan muotoon.

Keskiajalla kirjoitetut historianteokset yleensä jaetaan kolmeen erilaiseen osa-alueeseen: annaaleihin²⁸, kronikoihin ja varsinaiseen historiaan.²⁹ Kronikalle on tyypillistä, että se muistuttaa, hieman annaaleja, sillä ne usein ovat vuosittain eteneviä erilaisia menneiden tapahtumien kuvailuja, mutta ovat narratiiviselta pohjaltaan hieman kehittyneempiä. Tärkeimpänä ainesosana kronikassa on kronologisuus esimerkiksi kirjallisesti hienostuneen esitystavan sijaan.³⁰ Kronologisuudella tarkoitetaan lyhyesti sitä, että asiat ja tapahtumat ovat ajallisessa järjestyksessä. Kronikoissa esitetyt tapahtumia ajoitettaessa on syytä perehtyä paikallisiin perinteisiin.³¹ Yhtäläisyyksiä kronologiseen malliin voidaan nähdä muun muassa pohjoismaisissa kuningassaagoissa, jotka ovat yleensä kronologisesti eteneviä kertomuksia Norjan kuninkaista.³² Sanoja kronikka ja historia on käytetty synonyymeina, mikä on syytä ottaa myös huomioon tutkittaessa keskiaikaa.³³ Tutkielmassani henkilökohtainen valintani kohdistui sanaan kronikka, koska mielestäni historian käsite on huomattavasti laajempi verrattuna kronikan käsitteeseen.

Kronikka saattaa sisältää myös fiktiivisiä aineksia, tästä esimerkkinä Geoffrey Monmouthilaisen *Historia regum Britanniae* -teos. Erilaisten tapahtumien värittäminen, liioitteleminen tai jopa keksiminen kronikoissa ei ollut mitenkään epätavallista. Näiden piirteiden ilmeneminen kertoo siitä, että objektiivisuuden ja totuuden lähtökohdat eivät olleet niin tarkkoja tai olivat toisenlaisia, kuin esimerkiksi verrattuna nykyajan kirjallisiin teksteihin. Tämän vuoksi keskiaikaisen lukijan suhtautuminen lukemaansa tekstiin on epävarmaa, eli emme voi sanoa suoraan, uskoiko lukija kirjoitettuja asioita vai ei.³⁴ Esimerkiksi riimikronikat kuvaavat tiettyä tapahtumasarjaa, ja ovat keskiaikaisten käsitysten mukaan historiallisia – tämän vuoksi ne eivät anna välttämättä täysin

²⁷ Jansson 1968, 50.

²⁸ Annaali, yksinkertainen luettelo ja vuosikirja. Lönnroth & Linna 2015, 25.

²⁹ Tahkokallio 2009, 41.

³⁰ Tahkokallio 2009, 41.

³¹ Piippo 2009, 403.

³² Aalto 2009, 67.

³³ Tahkokallio 2009, 42.

³⁴ Niiranen 2009, 59.

puolueetonta kuvaa käsiteltävästä aiheesta, vaan ovat helposti myös propagandan rajamailla liikkuvia.³⁵ Esimerkiksi vaikeiksi tulkittaviksi tutkijoille rakentuvat teokset, jotka liikkuvat historian ja kirjallisuuden rajamailla.³⁶

Nykyaikana keskiaikaisen tekstin lukeminen saattaa olla lukijalle haasteellista, koska siinä näkyvä symbolismi, metaforat ja tekijöiden persoonattomuus saattavat tehdä siitä varsin vaikeaselkoista.³⁷ Esimerkkinä toimivat myös riimikronikat, joissa on usein kaavamaiset sanamuodot.³⁸ Kronikoissa tuodaan myös esille esimerkiksi ateriointia, kuvauksia ruoan valmistuksesta, esillepanosta³⁹ ja esimerkiksi *Eerikinkronikassa* erilaisista juhlallisuuksista.⁴⁰

Saksalaisissa kronikoissa kuten myös *Eerikinkronikassa* ne käsittelivät pohjimmiltaan oman maan tai ruhtinashuoneen vaiheita. Saksalaisista kronikoista toimivat esimerkkinä braunschweigilaisten ja liivinmaalaiset riimikronikat⁴¹, jotka jakavat tyyllisiä yhtäläisyyksiä *Eerikinkronikan* kanssa.⁴² Samalla ne säilyttivät luonnollisesti runomuotonsa, kertoen erilaisista historiallisista tapahtumista ja niin sanotussa ritarirunoelmien hengessä. Tämän kautta se edustaa myös niin kutsuttua sankarirunoutta, joka on saanut alkunsa keskiajalla Ranskassa, josta se levisi Saksaan – vaikuttaen myös *Eerikinkronikkaan*.⁴³ Riimillisyyden kautta voimme sanoa, että *Eerikinkronikka* on todennäköisesti tarkoitettu luettavaksi ääneen ja se on mahdollisesti helpottanut muistiinpainamista – lisäksi keskiajalla vain harva osasi lukea. Samalla se on ollut mahdollisesti kuulijalle miellyttävämpää kuunneltavaa sen runollisuutensa vuoksi.

Kronikoihin sisältyvät erilaiset ylistämisen ja syyttämisen taidot. Niiden tarkoituksena on puolustaa jonkin tietyn henkilön, esimerkiksi kuninkaan, toimintaa ja tarkoitusperiä ja toisaalta myös ajaa vihollinen epäedulliseen kuvaan.⁴⁴ Kronikat reflektoivat aikansa kulttuuria, ihmistä ja heidän näkemyksiään todellisuudesta, joten tämä on erittäin tärkeää ottaa huomioon lukijana ja tutkimustyötä tehdessä.⁴⁵

³⁵ Lönnroth & Linna 2015, 31-32.

³⁶ Lönnroth & Linna 2015, 31.

³⁷ Niiranen 2009, 59.

³⁸ Lönnroth & Linna 2015, 39.

³⁹ Niiranen 2009, 59.

⁴⁰ Lönnroth & Linna 2015, 100.

⁴¹ Liivinmaan kronikka (Chronica der prouintz Lyfflandt).

⁴² Lönnroth & Linna 2015, 35–36.

⁴³ Lönnroth & Linna 2015, 35–36.

⁴⁴ Lönnroth & Linna 2015, 32.

⁴⁵ Lönnroth & Linna 2015, 32.

3.2 Miten taisteluja kuvattiin Eerikinkronikassa?

Taistelujen kuvaus *Eerikinkronikassa* on erilaisten metaforien eli kielikuvien täyttämää. Samalla siinä on aikaisemmin mainittu symboliikka läsnä, joka voi olla tutkijalle ja lukijalle haastavaa käydä läpi. Tämän vuoksi diskurssianalyysin käyttäminen teoriana ja metodina edesauttaa tekstin merkityksien hahmottamista.

Taisteluiden erinäisinä syinä toimivat esimerkiksi erilaiset keskinäiset hallitsijoiden riidat⁴⁶ ja myös uskonnollinen näkökulma saa sijaa taisteluissa väärauskoisia vastaan.⁴⁷ Uskonnollinen sävy ilmenee usein esimerkiksi Jumalan avun kutsumisena taisteluissa tai toivottaessa toiselle kuolemanjälkeisessä elämässä pelastusta.⁴⁸ Taisteluissa väärauskoisia vastaan myös taisteluiden oikeutus tulee uskonnon kautta, jossa usein viekkaat viholliset laittavat ruotsalaisille vastaan, viholliset ovat siis viekkaita ja suunnitelmallisia.⁴⁹ Esimerkiksi kristittyjen tappio karjalaisia vastaan käydyssä taistelussa kuvataan varsin lennokkaasti. Karjalaiset hyökkäsivät linnaan ja jokainen surmattiin loukkoonsa ja sairaat niille sijoilleen – tässä tapauksessa esiin tulee myös aikaisemmin mainittu propagandamainen näkökulma.⁵⁰ Esimerkkinä Jumalan ja uskonnollisuuden läsnäolosta taisteluissa esiintyy seuraavasti *Eerikinkronikan* kappaleessa Ristiretki tavasteja vastaan (*Korståg mot tavesterna*⁵¹):

“Monen vaimon nähtiin itkevän vuolaasti ja vääntelevän käsiään. Kaikki iloitsivat kuitenkin siitä, että matka tehtiin Jumalan kunniaksi.”⁵²

Eerikinkronikassa taistelujen muodossa kuvataan myös turnajaisia, joissa saatettiin esimerkiksi mitellä sotureiden paremmuutta ja tärkeää on tunnistaa myös turnajaisiin osallistuvat osapuolet.⁵³ *Eerikinkronikassa* turnajaismittelö käydään tanskalaisten ja ruotsalaisten välillä, minkä tarkoituksena oli kronikan kirjoittajan mukaan saada sopua aikaan ja välit paremmiksi näiden maiden välillä eli sovinnon edistäminen keskinäisissä suhteissa.⁵⁴ Turnajaisten kuvauksessa aikaisemmin mainitut kielikuvaukselliset ilmaisut olivat läsnä esimerkiksi sanoilla ja lauseilla, kuten

⁴⁶ Lönnroth & Linna 2015, 150-151.

⁴⁷ Lönnroth & Linna 2015, 99.

⁴⁸ Lönnroth & Linna 2015, 78,75.

⁴⁹ Lönnroth & Linna 2015, 108-112.

⁵⁰ Lönnroth & Linna 2015, 111.

⁵¹ Jansson 1968, 30-32.

⁵² Lönnroth & Linna 2015, 60.

⁵³ Järvi 2009, 259.

⁵⁴ Lönnroth & Linna 2015, 99.

“Tanskalaiset ja uplantilaiset ritarit osoittivat miehistä mahtia ja suurta voimaa keskinäisissä leikeissään taitaessaan peistä, niin että ne menivät säpäleiksi kypäröiden säkenöidessä iskuista kuin kuiva taula.”⁵⁵

Lisäksi turnajaiset usein liitettiin erinäisiin juhlallisuuksiin.⁵⁶ Hallitsijoiden väliset konfliktit olivat myös osana taisteluita, joita käytettiin oman vallan korostamiseen ja oikeutukseen. Usein syynä oli esimerkiksi toisen hallitsijan tekemä vääryys tai sotaretki toista vastaan.⁵⁷

Taistelujen kuvauksellisuutta ja metaforien sekä symboliikan täyttämää maailmaa tukevat myös Harry Lönnroth ja Martti Linna suomentamassaan *Eerikinkronikassa*, jossa he mainitsevat taistelujen olleen verisiä ja kohtauksien juhlallisia eli varsinkin kuvauksellisesti korostettuja.⁵⁸ Verisyydestä toimiikin esimerkkinä *Eerikinkronikassa* esitetty seuraavanlainen kuvaus taistelusta Ettakissa (*Slaget vid Ettak*⁵⁹):

“Paikalla alkoi raju kisa: Moni tiuha ja kiiltävä rengaspaita värjäytyi ihmisverestä punaiseksi. Sotaratsuja kuoli molemmin puolin.”⁶⁰

Kappaleessa, jossa kerrotaan ritari Kaarle Junkkerista, on myös verisiä ilmaisuja taistelun tuoksinasta:

“Taistelu alkoi ja riehui vimmatusti, niin että veressä saattoi kahlata nilkkojaan myöten. Miekat purivat, ja kypärät kalskastuivat.”⁶¹

Yhteenvedon voidaan todeta, että taisteluihin on liittynyt uskonnollinen sävy. Oikeutusta taisteluun on haettu kristillisestä uskonnosta ja sitä on käytetty jopa propagandan keinona, sillä oikeutus taisteluun on saatu Jumalalta. Kuvauksissa taistelut ovat olleet verisiä ja oikeutettuja, *Eerikinkronikan* tapauksessa usein taistelut oikeutettiin kristinuskolla vääräuskoisia vastaan tai esimerkiksi hallitsijoiden väliset kiistat on kuvattu mahdollisesti toisen osapuolen eduksi— tapahtumat ovat siis olleet oletettavasti runsaasti väritettyjä. Toisaalta on vaikea nähdä, millä tavalla keskiajalla

⁵⁵ Lönnroth & Linna 2015, 91.

⁵⁶ Lönnroth & Linna 2015, 70.

⁵⁷ Lönnroth & Linna 2015, 144-148,174,177-180,185.

⁵⁸ Lönnroth & Linna 2015, 10.

⁵⁹ Jansson 1968, 56–59.

⁶⁰ Lönnroth & Linna 2015, 85-86.

⁶¹ Lönnroth & Linna 2015, 67.

lukija on suhtautunut lukemaansa ja enimmäkseen taistelut kertovatkin aikakautensa maailmasta, kuten aikaisemmin on voitu jo sivuavasti tässä tutkimuksessa todeta. Tekstiä lukiessa tulee myös muistaa, että kronikkaan kuuluva tapa kirjoittaa ja runollisuus on toiminut erityisenä tapahtumien värittäjänä ja metaforien kyllästäjänä. Kirjoittaja on oletettavasti pyrkinyt tallentamaan mahdollisimman autenttisesti historialliset taistelut, mutta värikkäämmässä muodossaan. Taistelut ovat olleet osa juhlallisuuksia, osittain vääräuskoisten hävittämistä tai käännättämistä, vallan pönkittämistä tai hallitsijan oman mahdin korostamista. Tärkeää on myös muistaa, että rauhanajan kuvaaminen ei *Eerikinkronikassa* myöskään ollut poissaoleva ainesosa.⁶² *Eerikinkronikka* onkin ajansaatossa saanut yhtä paljon filologista kiinnostusta keskiajalla kirjoitettu teos *Jöns Budde. Birgittalaisveli ja hänen teoksensa*.⁶³ Teoksen suomentamisesta on vastannut Marko Lamberg. *Jöns Budde. Birgittalaisveli ja hänen teoksensa* -kirjassa mielestäni yhdistyvät *Eerikinkronikan* tapaan myös uskonnolliset sävyt, jotka ovat liitettävissä toisiinsa.⁶⁴ Kirjassa tuodaan esiin esimerkiksi avun pyytämisenä Jumalalta ja syntiin lankeaminen.⁶⁵ Tämä piirre toistuu myös *Eerikinkronikassa*.⁶⁶

4. Millainen oli hyvä soturi?

4.1 Mitä on maskuliinisuus? - Maskuliinisuuden piirteet

Maskuliinisuus käsitteenä ei ole yksioikoinen. Ville Sarkamo kirjoittaakin väitöskirjassaan *Karoliinien soturiarvot: kunnian hallitsema maailmankuva Ruotsin valtakunnassa 1700-luvun alussa* seuraavasti:

“Maskuliinisuuden tutkimus pohjaa kysymyksenasettelunsa kuitenkin paljolti nykyajan lähtökohtiin. Lähtökohtaa, jossa miehisyyttä ja miessukupuolta tulisi pitää ensisijaisena miesten toimintaa tutkittaessa, on myös kritisoitu.”⁶⁷

On tärkeää siis ottaa tämä kyseinen kriittinen näkökulma huomioon lähestyessäni seuraavassa kappaleessa maskuliinisuutta ja sen merkitystä. Seuraavaksi pyrin tuomaan esille sen, mitä tarkoitetaan maskuliinisuudella ja mitkä ovat sen mahdolliset esiintyvät piirteet.

⁶² Lönnroth & Linna 2015, 157,159.

⁶³ Lönnroth & Linna 2015, 47.

⁶⁴ Jöns Budde. *Birgittalaisveli ja hänen teoksensa* passim.

⁶⁵ Lamberg 2007, 197.

⁶⁶ Lönnroth & Linna 2015, 187.

⁶⁷ Sarkamo 2011, 20.

Maskuliinisuudella voidaan tarkoittaa yksinkertaistetusti ominaisuuksia, toimintaa, rooleja ja piirteitä, jotka ovat liitännäisiä miehisyteen ja miessukupuoleen.⁶⁸ Vaikka mies ja miehisuus eli maskuliinisuus tarkoittaisi pääosiltaan ei naisellinen, maskuliinisuus on sumppu erilaisia kokoonpanoja ja tarkoituksia, jotka heijastuvat suhteessa elämän kiertokulkuun. Useat yhteiskunnat ja yhteisöt myös tulkitsevat tätä elämän kiertokulkua ja sen tarkoituksia eri tavoin, joten ne tulkitsevat myös sukupuolta eri tavoin – se ei siis ole yksioikoinen piirre.⁶⁹ Esimerkkejä ei naisellisuudesta –eli ei naisellisista piirteistä ja keskiajalla näkyvästä ei tasa-arvoisesta asemasta löytyy useita. Tästä toimivat esimerkkinä avioliitot, joissa vaikutti taustalla miesten tapa naida alemman luokan nainen, ja usein miehelle valittiin nainen tietyn taloudellisen, perheellisen tai poliittisen syyn vuoksi.⁷⁰ Usein myös naisille ehdotettiin joidenkin yksilöiden toimesta avioliittoja, joista he eivät voineet kieltäytyä.⁷¹ Pakkoavioliiton väitettä tukee Ruth Mazo Karras kirjassaan *From Boys To Men*.⁷² Aikaisempi tulkinta osoittaa myös, että keskiaika oli varsin patriarkaalista aikaa, jossa miehen asema oli varsin korkea ja naisia syyllistettiin.⁷³

Näitä maskuliinisiksi katsottuja piirteitä ovat esimerkiksi maskuliinisuuden teoriaa kehittänyt sosiologi *Robert Brannonin* 1970-luvulla Yhdysvalloissa luomat näkökulmat ja kuvaukset miehuudesta. Seuraavassa käännettynä hänen luomassa malli, joka käsittelee neljää erityispiirrettä, jotka muut tutkijat ovat omaksuneet. Brannonin malli on toimiva ja kuvaa hyvin muun muassa itsevarmuuden ja kunnian rakenteita maskuliinisuudessa. Taulukossa näkyvät niin kutsutut maskuliinisuuden säännöt. Sama malli löytyy alkuperäiskielellään keskiajan maskuliinisuutta tutkineen historioitsijan Ruth Mazo Karrasin teoksesta *From Boys to Men Formations of Masculinity in Late Medieval Europe*.⁷⁴ Joitain näitä piirteitä, vaikkakin erilaisessa muodossaan, esiintyy myös keskiajan maskuliinisuuskäsitteissä.⁷⁵ Eroavana piirteenä oli esimerkiksi miehen ja Jumalan suhde, jossa mies oli aina haavoittuvainen Jumalan silmien alla.⁷⁶ Alla olevan taulukon on vapaasti kääntänyt alkuperäiskielestä suomenkielelle Aleksi Martikainen.

⁶⁸ Ahlbäck 2014, 19-20.

⁶⁹ Karras 2003, 12.

⁷⁰ Karras 2012, 68.

⁷¹ Karras 2012, 78.

⁷² Karras 2003, 144.

⁷³ Karras, 2012, 117.

⁷⁴ 1. **No Sissy Stuff**: The Stigma of all stereotyped feminine characteristics and qualities, including openness and vulnerability. 2. **The Big Wheel**: Success, status and the need to be looked up to. 3. **The Sturdy Oak**: A manly air of toughness, confidence, and self-reliance. 4. **Give 'Em Hell!**: The aura of aggression, violence and daring. Karras 2003, 6.

⁷⁵ Karras 2003, 6-7.

⁷⁶ Karras 2003, 6-7.

1. **Ei nymnyjen asioita:** kaikki mahdolliset stigmat, jotka liitetään feminiinisiin piirteisiin tai ominaisuuksiin, kuten avoimuus ja haavoittuvuus.
2. **Suuri pyörä:** asema, menestys, ja tarve tulla ihailuksi.
3. **Tukeva tammi:** miehisyyden kova ilmapiiri, itsevarmuus ja itseluottamus.
4. **Annetaan kaikki mitä on:** aggressiivisuuden olemus, väkivalta ja uskallus.

Sukupuoli on kuitenkin ja väistämättä sosiaalisesti rakentunut käsite.⁷⁷ On tärkeää ottaa huomioon, että tällä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että se liitettäisiin miessukupuolen kehonkuvaan.⁷⁸ Miehisyyteen liittyvät myös soturiarvot, jotka on liitetty siihen lähes koko historian ajan ja liittyvät siihen edelleen.⁷⁹

Keskiajalla maskuliinisuus voidaan käsittää yksinkertaisen suoraviivaiseksi, vaikka näin ei ollut. Tyypillinen kuva ihmisellä on se, että maskuliinisuus ja miehisuus olivat metaforia ritareille kiiltävissä haarniskoissaan⁸⁰. Keskiajalla maskuliinisuus aikaisemmin mainitussa yksinkertaistetussa muodossaan liittyi esimerkiksi sellaisiin piirteisiin kuin ritarillisuus, itseuhrautuminen, rohkeus, fyysinen voima ja kunnia.⁸¹ Keskiajalla liitettiin maskuliinisiin satureihin ja Sarkamon väitöskirjassa esiintyviin karoliinisatureihin on vedettävissä siis yhtäläisiä piirteitä.

Merkille pantavaa on myös, että erilaiset yhteisöt ja yhteiskunnat ovat määritelleet ja rakentaneet maskuliinisuuden ajansaatossa omalla tavallaan. Emme voi kuitenkaan yleistää sitä, että tietyt piirteet tai ominaisuudet olisivat keskiajalla tyypillisiä maskuliinisille tai feminiinisille yksilöille, vaikka näin nykyaikana voidaan helposti ajatella.⁸² Huomioitavaa on myös se, että koska maskuliinisuus on sosiaalisesti rakentunut termi – se on myös muuttunut ja muuttuu ajansaatossa merkityksiltään eri tavoin.⁸³ Keskiajalla oli tärkeää myös näkemys, että ritari oli tottelevainen kuin koira. Esimerkiksi ihanteena saattoi olla ritari, joka täytti nämä piirteet täydellisen tottelevaisuuden ja uskollisuuden osalta⁸⁴. Aikaisempi suhtautuminen esiintyi oletettavasti hierarkisesti rakentuneissa suhteissa, kuten ritarin ja hänen mestarinsa välillä. Voidaan siis tulkita, että kunnialla oli myös vitaali merkitys

⁷⁷ Karras, 2003, 5.

⁷⁸ Karras 2003, 3.

⁷⁹ Sarkamo 2011, 20.

⁸⁰ Karras 2003, 2.

⁸¹ Karras 2003, 2.

⁸² Karras 2003, 6.

⁸³ Karras 2003, 7.

⁸⁴ Karras 2003, 61.

maskuliinisuudessa.⁸⁵ Kunniaa on käsitelty erityisesti karoliinisoturiien keskuudessa aikaisemmin mainittu tutkija Ville Sarkamo, joka kertoo kunniakäsityksen olleen soturiudelle erityinen piirre myös 1700-luvulla.⁸⁶

Maskuliinisuuden piirteet näyttäytyvät historiassa myös tuoreemmissa tapahtumissa ja kuvauksissa erittäin samankaltaisina esimerkiksi Anders Ahlbäckin teoksessa *Manhood And The Making Of The Military : Conscription, Military Service And Masculinity In Finland, 1917-39*. Esimerkiksi kunnia ja maskuliinisuus piirtyvät ja yhdistyvät 1900-luvun suomalaiseen sotilaaseen hyvin samankaltaisin tavoin kuin esimerkiksi karoliinisotureilla tai jopa keskiajalla nähdyissä ritariston kunnian ja maskuliinisuuden kuvauksissa ja käsityksissä. Ahlbäckin teoksessa esiintyvät muutaman mainitakseni: itseuhrautuvuus, sotaisuus, aggressiivisuus, menestys, itseluottamus ja asema.⁸⁷ Lopuksi tutkittaessa maskuliinisia piirteitä, on mielestäni tärkeää muistuttaa seksuaalisuuden näkökulmasta ja maskuliinisuudesta. Heteroseksuaalisuuden kova korostaminen oli keskiajalla tärkeä maskuliinisuuden elementti, mutta tulee muistaa, että tämän elementin korostaminen ei poissulje tietenkään homoseksuaalista käyttäytymistä keskiajalla.⁸⁸

4.2 Soturiuden ja maskuliinisuuden yhteenkietoutuminen Eerikinkronikassa – millainen oli hyvä soturi?

Soturit ja maskuliinisuus sitoutuvat *Eerikinkronikassa* mielenkiintoisin tavoin itse satureihin, ja maskuliinisuudelle tunnusomaiset piirteet ovat myös siinä nähtävissä useissa kohdin. Aikaisemmin todetut maskuliinisuuden piirteet näkyvät *Eerikinkronikassa* taisteluissa, joissa urheat soturit taistelevat kuolemaansa saakka.⁸⁹ Perääntyminen ja kuolemanpelko olivat asioita, joita maskuliinisia piirteitä hengittävässä soturissa pidettiin heikkoutena.⁹⁰ Turnajaisissa eli peitsiä taittaessa osoitettiin myös *Eerikinkronikassa* niin sanottua ”miehistä mahtia”.⁹¹ Miehin mahti oli myös mainittu Janssonin alkuperäiskielellään kirjoitetussa *Eerikinkronikassa* muodossa ”manlik makt”⁹². Tämä osoittaa sen, että taistelemisen ja kunnian oli myös osa maskuliinisuuden ominaisuuksia *Eerikinkronikassa*. Perääntymistä ja kuolemanpelkoa heikkoutena tukee myös Ruth Mazo Karras teoksessaan *From Boys to Men Formations of Masculinity in Late Medieval Europe*, jossa heikkous

⁸⁵ Karras 2003, 111.

⁸⁶ Sarkamo 2011, 11-12.

⁸⁷ Ahlbäck 2014, 106, 111, 113-115, 121.

⁸⁸ Karras 2003, 81.

⁸⁹ Lönnroth & Linna 2015, 67.

⁹⁰ Lönnroth & Linna 2015, 66-67, 60-61.

⁹¹ Lönnroth & Linna 2015, 91.

⁹² Jansson 1968, 64.

ja rohkeuden puute olivat negatiivisia piirteitä keskiajan maskuliiniselle soturille.⁹³ Esimerkiksi kuolemanpelkoa ja mielenterveysongelmia keskiajalla ovat tutkineet aikaisemmin Sari Katajala-Peltomaa ja Susanna Niiranen.⁹⁴ Aikaisemmin mainittuun kuolemanpelkoon esimerkiksi kuoleminen syntisenä tai yksin olivat keskeisesti mielenterveyttä koettelevia, mutta myös pelottavia asioita.⁹⁵ Samankaltaisista kokemuksista löytyy kuvauksia myös Eerikinkronikasta.⁹⁶ Taisteluissa toteutuivat maskuliiniset piirteet, eli miehiset ominaispiirteet, jotka Brannon esittelee taulukossaan. Keskeinen maskuliinisuuden osa-alue oli aggressiivisuuden olemus, johon sisältyivät väkivaltaisuus ja uskallus, mutta myös sellaiset piirteet kuin itseluottamus ja -varmuus, menestys, asema ja maine. Myös taistelussa antautuminen saatettiin nähdä kunnioitettavana tekona soturilta, jos hän muutoin täytti miehisyyden piirteet ja oli taistellut uljaasti.⁹⁷ Maskuliininen soturi ja satureista esimerkiksi erityisesti ritari olivat myös sellaisia, joiden tuli totella saamiaan käskyjä asemaansa korkeammalta – mutta myös esimerkiksi yliopistoissa tämä piirre esiintyi.⁹⁸ Tässä täyttyivät maskuliiniset piirteet esimerkiksi kunnian, uskalluksen, maineen ja aseman kohdalta. Esimerkkinä myös kunnian ja maineen merkityksestä kertoo *Eerikinkronikka* luvussa Hovan taistelu, jossa kuningas Valdemar ja herttua Maunu käyvät vastakkain taisteluun Hovan kylän läheisyydessä.⁹⁹ Muinaisruotsiksi taistelu kuvataan nimellä ”Slaget vid Hova”.¹⁰⁰

Eerikinkronikassa nämä maskuliiniset piirteet satureissa ja tottelevaisuus esiintyvät useaan otteeseen esimerkiksi kuninkaan käyttämissä käskyissä ja soturien niitä noudattaessa, sekä ritarijohtajiston ja rivisotilaiden välisissä suhteissa. Hierarkia oli siis suhteellisen selkeä.¹⁰¹ Hierarkian voidaan nähdä myös sitoutuvan uskollisuuden käsitteeseen. Terävänä esimerkkinä *Eerikinkronikassa* toimii luku, jossa junkkeri¹⁰² Maunua¹⁰³ seurattiin ja toteltiin, mitä tahansa hän käski.¹⁰⁴ Toisena erityisenä esimerkkinä on ritari Joar sininen¹⁰⁵, jonka maine oli niin voimakas, ettei kansalla ollut hänen antamilleen tehtäville tai tekemisille vastaansanomista.¹⁰⁶ Luvussa: ”Junkkeri Kaarle, Jumalan ritari”

⁹³ Karras 2003, 6.

⁹⁴ Mental (Dis)Order in Later Medieval Europe passim.

⁹⁵ Oosterwijk 2014, 217.

⁹⁶ Lönnroth & Linna 2015, 173-174, 187-188.

⁹⁷ Lönnroth & Linna 2015, 112.

⁹⁸ Karras 2003, 61, 157, 129.

⁹⁹ Lönnroth & Linna 2015, 78-79.

¹⁰⁰ Jansson 1968, 50-51.

¹⁰¹ Lönnroth & Linna 2015, 78, 93-94, 174-176, 177-180.

¹⁰² Aatelismiesten arvonimi.

¹⁰³ Maunu Birgerinpoika n.1300-1320. Lönnroth & Linna 108, 149, 176-177, 180, 184, 186-187.

¹⁰⁴ Lönnroth & Linna 2015, 176

¹⁰⁵ Joar Blaa. ruotsalainen suurmielis, 1200-luku. Lönnroth & Linna 62-63.

¹⁰⁶ Lönnroth & Linna 2015, 62.

(*Junker Karl - Guds Riddare*¹⁰⁷) aikaisemmin Ahlbäckin teoksessa nähty viittaus itseuhrautuvuudesta maskuliinisenä piirteenä tulee myös esiin. Kyseisessä *Eerikinkronikan* luvussa Kaarle Junkkeri antaa oman henkensä taistellen viimeiseen asti¹⁰⁸ – tässä uskonnollisuuden merkitys korostuu soturiuteen liittyen, mutta myös keskiaikaiselle maskuliiniselle piirteelle näkyvä haavoittuvuus.

Vangiksi joutuminen ei myöskään ollut soturille häpeä ja hyvin taistelleen soturin saattoi nähdä kysyvän *Eerikinkronikassa*, ottaisiko vihollinen hänet vangiksi.¹⁰⁹ Usein kuitenkin vihollinen löi heidät kuoliaaksi, minkä kautta olisi mahdollista tulkita, että vihollinen ei osoittanut kunniakkaita piirteitä ja täten esimerkiksi maskuliinisuuden ja miehisyyden piirteet olivat vihollisissa erittäin heikkoja, joten he eivät olleet todellisia satureita laisinkaan. Polarisaatiota eli jakaantumista ja vastakkainasettelua luo myös se, että omalla puolella taistelevat soturit nähtiin urheina satureina ja näiden miehisyyden piirteet usein esiintyivät kunniakkaasti miehisyyden vahvassa syleilyssä.¹¹⁰

Miehisyyden kova ilmapiiri näkyy *Eerikinkronikassa* täysimittaisten taistelujen lisäksi satureissa esimerkiksi eräänlaisen leikkimieliseen taisteluun haastamisen kautta, mikä ilmenee esimerkiksi juhlallisuuksissa turnajaisten kautta tai vastaavasti suurten taistelujen välissä.¹¹¹ Kuninkaan ja soturin oli myös tärkeää pitää kiinni maskuliinisista piirteistään. Esimerkiksi kunniallisuudestaan, asemastaan ja itsevarmuudestaan erilaisissa juhlavissa tilaisuuksissa – ottaen myös muut ympärillään huomioon.¹¹² Juhlat ja juominen olivat myös usein keskiajalla miehisyyden siteiden ja yhteyssuhteiden rakentamista, joihin naissukupuolta edustavia ei päästetty osallistumaan – jos poikkeuksellisesti naissukupuolta edustavia sattui juhlissa olemaan, he olivat usein tavernan työntekijöitä tai prostituoituja. Tähän liittyi etäisesti heteroseksuaalisuuden korostaminen ja maskuliinisuuden vahvistaminen.¹¹³ Kunniaton petos ja häpeään saattaminen nähtiin negatiivisena piirteenä, joka repi miehisyyden piirteitä irti yksilöstä.¹¹⁴ Kunniantomuus oli yksinkertaisesti keskiajalla epämiehistä käytöstä, joka oli sidottua sukupuoli-identiteettiin.¹¹⁵

Voidaankin päätellä, näkyvän hierarkian lisäksi, että maskuliiniseen soturiuteen rakentuu useita tasoja. Maine oli soturille tärkeä piirre ja samalla maskuliinisuuden eräänlainen voimistava

¹⁰⁷ Jansson 1968, 36–39.

¹⁰⁸ Lönnroth & Linna 2015, 67.

¹⁰⁹ Lönnroth & Linna 2015, 111.

¹¹⁰ Lönnroth & Linna 2015, 105, 177, 105-107.

¹¹¹ Lönnroth & Linna 2015, 70, 91, 105.

¹¹² Karras 2003, 45.

¹¹³ Karras 2003, 97.

¹¹⁴ Lönnroth & Linna 2015, 168-171.

¹¹⁵ Karras 2003, 60.

ominaisuus, joka kohotti näkemystä todellisesta soturista ja miehestä. Lisäksi voidaan tulkita, että annetuissa esimerkeissä ilmenevät aikaisemmin nähdyistä piirteistä myös tarve tulla ihailuksi ja aseman vaikutus maskuliinisuuteen. Soturi oli *Eerikinkronikan* mukaan siis itseuhrautuva ja peloton. Tämä heijastaa ajatusta myös lisäksi siitä miehisyiden piirteestä, jossa ominaisuudeksi nostettiin muun muassa miehisyiden kova ilmapiiri ja itseluottamus. Itseuhrautuvuus kertoo myös, että soturilla oli ehdottomasti taipuvaisuutta väkivaltaisuuteen ja niin kutsutun aggressiivisuuden olemuksen piirteet ilmenevät *Eerikinkronikan* satureissa väkivaltaisina purkauksina taistelun tuoksinassa. Tärkeänä vahvikkeena pelottomuudelle, häviölle ja taistelujen oikeutukselle oli kuitenkin uskonnollisuus – esimerkiksi Jumalan tahto.¹¹⁶ *Eerikinkronikassa* mielenkiintoisena osatekijänä voidaan tulkita myös piirre, jossa miessukupuolen ei kuvailtu itkevän vaan tämä piirre tuodaan useampaan otteeseen naissukupuolen edustajien puolelta, esimerkiksi miehien lähtiessä sotaan.¹¹⁷ *Eerikinkronikassa* soturit täyttävät osittain Brannonin luoman piirretaulukon kohdan, jossa feminiinisyteen liittyvät stigmat ja piirteet poissuljettiin maskuliinisuudesta.

Satureiden hyveellisten piirteiden esiintyminen näkyy myös tietyllä tasolla maskuliinisten piirteiden kautta, mutta on myös tärkeää katsoa ja tulkita, mitä tarkoitetaan hyveellisyydellä ja mitkä olisivat tällaisen hyveellisen soturin piirteet ja ideaalit. Hyveen merkitys on lyhyesti kuvailtuna, että se rakentaa hyveellisen piirteen omaavasta henkilöstä hyvän - lisäksi hyveellinen henkilö on moraalisesti hyvä, joka kokee, että toimii kuten hänen pitäisi.¹¹⁸ Tärkeimpänä ainesosana on mielestäni tuotava esille lisäksi se, miten nämä hyveiden ja ideaalien piirteet esiintyvät nimenomaan satureissa *Eerikinkronikassa*. Hyveellisyyden piirre ei kuitenkaan ole yksioikoinen vaan siitä on esitetty useita tulkintoja. Tulkinnan vaikeutena on myös se, että tietyt asiat, mitä aikaisemmin on pidetty hyveellisinä eivät päde esimerkiksi nykyaikana.¹¹⁹ Esimerkiksi keskiajalla germaanisessa laissa murha oli sallittua koston vuoksi – jos esimerkiksi aikaisempi uhri oli sukulainen.¹²⁰ Mitä voimme tulkita Alasdair MacIntyren hyveen käsitteen merkitykseksi on se, että niitä ymmärtää vain yhteisö, josta nämä hyveet ovat tulleet – eli toisin sanoen ne ovat yhteisöllisesti rakentuneita ja niiden merkitys on myös yhteisölle yksilöllinen.¹²¹ Keskityn pääosin siis Alasdair MacIntyren teoksessa *After Virtue* kappaleeseen *Medieval Aspects and Occasions*, joka kuvailee tarkemmin keskiajalla hyveellisiksi koettuja asioita.

¹¹⁶ Lönnroth & Linna 2015, 78.

¹¹⁷ Lönnroth & Linna 2015, 60-163.

¹¹⁸ Hursthouse, 1999.

¹¹⁹ MacIntyre 1984, 211-212.

¹²⁰ MacIntyre 1984, 195.

¹²¹ MacIntyre 1984, 299-300.

Yhtenä hyveellisenä ja ideaalina piirteenä on nähty rohkeus.¹²² Rohkeus on myös osa *Eerikinkronikassa* olevien soturien piirrettä ja hyveellisyyttä, sillä useassa kohdassa *Eerikinkronikkaa* soturia korostetaan urheaksi ja rohkeaksi¹²³ ja samalla myös itseuhrautuvaisuuden piirre voidaan tulkita kertovan rohkeudesta.

Uskollisuus oli myös keskiajalla piirre, joka oli tärkeä hyve.¹²⁴ Uskollisuus myös näkyy soturin osassa *Eerikinkronikassa*, sillä uskollisuuden vastakohta petos mainitaan negatiivisen konnotaation kautta ja sillä on *Eerikinkronikassa* erittäin ikävä kaiku, aina seurauksiin asti.¹²⁵ Uskollisuuden hyveessä oli keskiajalla myös avainasemassa hierarkia – tähän kaikkeen nivoutui myös hyve oikeudesta tai oikeudenmukaisuudesta.¹²⁶ *Eerikinkronikka* antaa myös aika-ajoin kuvauksia ja tulkintoja oikeudenmukaisuuden toteutumisesta, ainakin suhteessa kuninkaan valtaan.¹²⁷ Taustalla näissä mainituissa keskiajalla koetuissa hyveissä operoi uskonnollisuus ja sen merkitys.¹²⁸ *Eerikinkronikassa* hyveisiin liittyvä uskonnollisuus on myös läsnä, esimerkiksi vallan oikeutuksen kautta.¹²⁹ Keskiajan soturin hyveellisiksi piirteiksi voidaan myös tulkita se, että kunnia ja maine olivat suuressa osin hyveitä ja ideaalisia piirteitä hyvälle soturille- heikkoutena ja huonona hyveenä nähtiin esimerkiksi ”epämiehisyys”.¹³⁰ Kunnia oli myös hyve, joka piirtyi hyvän soturin ominaisuuksiin. Mielenkiintoisena sidoksena kunnia oli osittain sidottu rahalliseen rikkauteen, joista molemmista näkyy esimerkkejä *Eerikinkronikassa*, jossa herttua Eerik antaa miehilleen kultaa sekä muita rikkauksia ja lyö heitä useamman ritariksi.¹³¹ Lisäksi Karrasin teoksessa kuvaillaan näiden kunniallisten rikkauksien merkityksiä ritarille. Teoksessa kuitenkin tuodaan esille se, että kaikilla ritareilla ei ollut varallisuutta esimerkiksi koristeellisiin ylellisyyksiin.¹³² Keskiajan hyveistä ei voi puhua mainitsematta uskonnollisuutta, joka näkyi hyveissä ja ideaaleissa – *Eerikinkronikan* ja osittain keskiajan tapauksessa kristinuskon hyveet ja piirteet.¹³³ MacIntyre tuo esille kirjassaan yksilön pohdintaa pelastukseen ja mahdollisuudesta pääsystä taivaaseen.¹³⁴ Tämä näkyy myös

¹²² MacIntyre 1984, 143.

¹²³ Lönnroth & Linna 2015, 85, 60, 91, 111.

¹²⁴ MacIntyre 1984, 194-195.

¹²⁵ Lönnroth & Linna 2015, 168, 141-143.

¹²⁶ MacIntyre 1984, 200-201.

¹²⁷ Lönnroth & Linna 2015, 95,

¹²⁸ MacIntyre 1984, 193-210.

¹²⁹ MacIntyre 1984, 191.

¹³⁰ Karras 2003, 60.

¹³¹ Lönnroth & Linna 2015, 158-159,162-164 ,172 190.

¹³² Karras 2003, 58.

¹³³ MacIntyre 194-196.

¹³⁴ MacIntyre 1984, 201.

*Eerikinkronikan*¹³⁵ lisäksi Karrasin kirjassa. Karrasin tekstin mukaan voidaankin päästä tulkintaan siitä, että tietyllä uskonnollisuuden tasolla ja kirkolla oli pyrkimys tuoda soturille positiivisia ominaisuuksia – kuten esimerkiksi synnittämyys.¹³⁶ On tärkeää tuoda mielestäni esille myös se, että keskiajalla eivät kaikki ihmiset kokeneet itseään uskonnollisiksi, vaan ihmisiä löytyi myös ateisteista aina fundamentaalisiiin uskovaisiin.¹³⁷ Voimmekin myös aikaisemmasta päätellä, että näin oli myös soturien piirissä.

Tutkimukseni ei käsittele tarkemmin uskonnollisuutta ja satureita keskiajalla, on satureihin kaikesta huolimatta nivoutuneet myös kristinuskon hyveet. Keskiajalla hyveet ja kristinuskon hyveet luettiin niin kutsuttuihin kardinaalihyveisiin joita esimerkiksi teologisilla ja pastoraalisilla kirjailijoilla olivat usko, toivo ja hyväntekeväisyys, jotka olivat sidottuna kristinuskon pääperiaatteisiin – tämän kaiken alla toimivat myös aika-ajoin Aristoteleen moraaliset hyveet.¹³⁸ Aristoteleen kirja *Nikomakhoksen etiikka* oli myös avainasemassa keskiajalla.¹³⁹ Satureilla esimerkiksi hyveet saattoivat uskonnollisesta näkökulmasta merkitä keskiajalla langenneen ihmisen jatkuvaa matkaa kohti pelastusta, jota keskiajan moralistinen kirjallisuus painotti.¹⁴⁰ Istvá Bejczyn teoksen mukaan on myös huomattava, että jokainen ihminen voi saavuttaa hyveen, mutta vastapainona ja negatiivisena heijastuksena on tulkittu, että tämä samalla kumoaisi hyveiden olemassaolon.¹⁴¹ Keskiajan hyveistä ja kristinuskon hyveistä enemmän kertoo esimerkiksi Bejczyn teos *Cardinal Virtues in the Middle Ages. A Study in Moral Thought from the Fourth to the Fourteenth Century*.¹⁴²

5. Päätäntö

Eerikinkronikka teoksena täytti useamman odotetun piirteen soturiudesta ja maskuliinisuudesta. Otin kirjoittaessani tutkielmaani huomioon sen, että kyseessä on aikaisemmin kirjoitettu kronikkamuotoinen teos, jossa liioittelemine ja asioiden runsas värittäminen on useassakin kohtauksessa ja kirjoituksessa läsnä – tämä vaati erityistä lähdekriittisyyttä työskentelyvaiheessa. Voidaan myös tulkita, että tapahtumien värittäminen *Eerikinkronikassa* kuvastaa aikansa kulttuuria. Kuitenkin *Eerikinkronikasta* diskurssianalyysin avulla kootun tulkintani mukaan, erilaiset

¹³⁵ Lönnroth & Linna 2015, 191.

¹³⁶ Karras 2003, 43-44.

¹³⁷ Niiranan 2017, keskustelu.

¹³⁸ Bejczy, 2011, 218.

¹³⁹ Bejczy, 2011, 218.

¹⁴⁰ Bejczy, 2011, 288.

¹⁴¹ Bejczy, 2011, 290.

¹⁴² *Cardinal Virtues in the Middle Ages. A Study in Moral Thought from the Fourth to the Fourteenth Century* passim.

maskuliinisuuden piirteet täytyivät sotureissa useissa kohdin. Esimerkiksi maine ja kunnia olivat erityisessä asemassa soturin maskuliinisuudessa. Asetellut hypoteesini siitä, että väkivaltaisuus, kunnia ja periksiantamattomuus näyttävät positiivisina maskuliinisina, hyvän soturin piirteinä *Eerikinkronikassa*, toteutui myös useilta kohdin – esimerkiksi itseluottamuksen ja menestyksen osalta. Maskuliiniset piirteet ovat säilyneet soturiudessa siis lähes samankaltaisina keskiajasta lähtien aina 1900-luvulle. Maskuliinisuuden arvostetut piirteet ovat tosin voineet vaihdella ajansaatossa. *Eerikinkronikassa* hyvä ja maskuliininen soturi oli kunniallinen, uskollinen, kuolemaa pelkäämätön, urhea, itseuhrautuva ja väkivaltaisuuteenkin nojaava periksiantamaton yksilö. Piirteissään kuitenkin hyvä ja maskuliininen soturi oli myös *Eerikinkronikassa* haavoittuva, mutta avoimuudesta, esimerkiksi tunteellisuuden kohdalta kronikka ei jäsentänyt tarkkaa kuvaa, vaan tämä kirjoitettiin usein naissukupuolen piirteenä.

Asettamani hypoteesit myös toteutuivat sen osalta, että näitä positiivisen soturin mallin piirteitä nostettiin esiin varsinkin taistelujen kuvauksissa, jossa rohkea soturi taisteli itseuhrautuvasti kuolemaansa saakka. Taistelujen verisyys ja kielikuvat tulivat myös ilmi tutkiessani *Eerikinkronikkaa* ja ei olekaan kaukaa haettu tulkinta, että väkivalta nähtiin erilaisena keskiajalla kuin esimerkiksi nyky-yhteiskunnassa. Taistelut tuntuivatkin *Eerikinkronikassa* lähes arkipäiväisiltä tapahtumilta, joissa miteltiin miehisyydestä sen mukaan, kenen miekka täyttyi verellä runsaimmin. Mielenkiintoisena lisänä tutkimuksissani tuli esiin se, että tietyllä tapaa maskuliiniset piirteet ja keskiajalla nähdyt hyveet nivoutuivat toisiinsa useilta osin ja muistuttivat toisiaan- ideaalit ja hyveet ovat lähes samankaltaisia verrattuna nykyajan soturiin tai sotilaaseen verrattaessa. Soturi nähtiin hyvänä, jos hän täytti tietyt maskuliinisuuden piirteet. Tutkimuksessani oli yllättävää myös se, että maskuliinisuuden piirteet ovat pysyneet lähes samoina aina 1900-luvulle saakka, jossa Ahlbäckin ja Sarkamon teoksissa useat ominaisuudet yhdistyivät keskiajalla taistelleen soturin piirteisiin. Tulokset ja yhtäläisyydet sain vertailemalla teoksissa mainittuja käsitteitä kuten kunnia, soturi, ritari, taistelu Brannonin rakentamaan maskuliinisuuden sääntöjen taulukkoon.

Jatkotutkimuksissa *Eerikinkronikasta* voisi tarkastella esimerkiksi uskonnollisuuden ja soturiuden merkityksiä kyseisessä kirjassa tarkemmin. Kuitenkin näen myös tulevaisuudessa mahdollisena tutkimussuuntauksena esimerkiksi maskuliinisuuden tutkimisen muista kronikoista erittäin mielenkiintoisena aihepiirinä, mutta myös kokisin tärkeäksi siirtyä tarkastelemaan esimodernia aikakautta maskuliinisuuden soturin näkökulmasta, sillä tutkimusta kyseisestä aihealueesta löytyy vähänlaisesti.

Lähteet

Aalto, Sirpa (2009), Islantilaiset saagat historiantutkimuksen lähteinä. Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) Keskiajan avain. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 66-75.

Ahlbäck, Anders. *Manhood and the Making of the Military: Conscription, Military Service and Masculinity in Finland, 1917-39*. Farnham, England; Burlington, Vermont: Ashgate, 2014.

[http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=797058&site=ehost-live&ebv=EB&ppid=pp_Cover] Viitattu 20.12.2017.

Bejczy, Istvá. *Cardinal Virtues in the Middle Ages. A Study in Moral Thought from the Fourth to the Fourteenth Century*. Leiden; Boston: Brill, 2011.

[<https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=737672#>] Viitattu 19.03.2018.

Jansson, Sven-Bertil. *Erikskrönikan*. Stockholm: Tiden, 1986.

Jokinen, Arja. *Diskurssianalyysi. Teoriat, Peruskäsitteet Ja Käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016.

Järvi, Petteri (2009), *Heraldiikka*. Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) Keskiajan avain. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 257-264.

Karras, Ruth Mazo. *From Boys to Men. Formations of Masculinity in Late Medieval-Europe*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003.

Karras, Ruth Mazo. *Unmarriages. Women, Men, and Sexual Unions in the Middle Ages*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2012.

[<https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/reader.action?ppg=1&docID=3441935&tm=1521108482064>] Viitattu 12.01.2018.

Katajala-Peltomaa, Sari & Niiranen, Susanna. *Mental (dis)order in Later Medieval Europe*. Leiden; Boston: Brill, 2014.

Lamberg, Marko, Anu Lahtinen, Susanna Niiranen, Juha Sihvola, Niiranen Susanna, Marko Lamberg, Pekka Toivanen, and Outi Merisalo. *Keskiajan Avain*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2009.

Lamberg, Marko, & Jöns Budde. *Jöns Budde. Birgittalaisveli Ja Hänen Teoksensa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2007.

Lönnroth, Harry & Linna, Martti. *Eerikinkronikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2013.

MacIntyre, Alasdair C. *After Virtue*. Bloomsbury, 2013.

Niiranen, Susanna (2009), *Keskiajan kirjallisuus historiantutkijan lähteenä*. Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) *Keskiajan avain*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 55-65.

Oosterwijk, Sophie (2014), "This worlde Is but a Pilgrimage". *Mental Attitudes in/to the Medieval Danse Macabre*. Katajala-Peltomaa, Sari (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) *Mental (Dis)Order in Later Medieval Europe*. Vol 12. Leiden-Boston: Brill. 197-218.

Piippo, Mikko (2009), *Kronologia – oppi ajan mittaamisesta*. Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) *Keskiajan avain*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 403.

Sarkamo, Ville. *Karoliinien Soturiarvot: Kunnian Hallitsema Maailmankuva Ruotsin Valtakunnassa 1700-luvun Alussa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2011.

[<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201012133162>] Viitattu 29.01.2018.

Skinner, Quentin. *Visions of Politics: Volume 1. Regarding Method*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2002.

[http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=120246&site=ehost-live&ebv=EB&ppid=pp_C] Viitattu 19.01.2018.

Suomi Sanakirja 2018.

[<https://www.suomisanakirja.fi/junkkeri>] Viitattu 15.3.2018.

Tahkokallio, Jaakko (2009), *Keskiaikainen historiankirjoitus*. Lamberg, Marko (toim.), Lahtinen, Anu (toim.), Niiranen, Susanna (toim.) *Keskiajan avain*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 39-54.

The Stanford Encyclopedia of Philosophy.

[<https://plato.stanford.edu/entries/ethics-virtue/#Virt>] Viitattu 17.3.2018.

Tieteen termipankki 14.03.2018.

[<http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:knitteli>] Viitattu 15.3.2018.

Keskustelu Taneli Liljan kanssa 2017.

Keskustelu Susanna Niirasen kanssa 2017.

Kansikuva

[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/03/Hertig_Erik_Magnusson_%28fr%C3%A5n_hans_sigill%29.png/250px-Hertig_Erik_Magnusson_%28fr%C3%A5n_hans_sigill%29.png] Haettu 19.03.2018.